

ภาพประกอบในหนังสือไทย

นางสาว เจิมพันธ์ กอวัฒนสกุล

003345

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๑๖

ILLUSTRATIONS IN THAI BOOKS

Miss Chermpan Korwatanasakul

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts

Department of Library Science

Graduate School

Chulalongkorn University

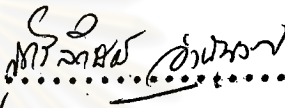
1973

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

.....

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

..... กรรมการ

..... กรรมการ

อาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัย

อาจารย์กำธร สติรกุล

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ภาพประกอบในหนังสือไทย
ชื่อ นางสาว เจิมพันธ์ กอวัฒนสกุล
แผนกวิชา บรรณารักษศาสตร์
ปีการศึกษา ๒๕๑๖

บทคัดย่อ

จุดมุ่งหมายของวิทยานิพนธ์ เรื่องนี้ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและวิวัฒนาการของภาพประกอบในหนังสือไทย โดยแยกเป็น ๒ ประเภท คือ หนังสือประเภทตัวเขียน และหนังสือประเภทตัวพิมพ์ เท่าที่สามารถจะติดตามได้จนถึงสมัยปัจจุบัน และศึกษาความสำคัญของภาพประกอบในหนังสือ บัญญาของการพิมพ์ภาพประกอบ และเพื่อให้ข้อคิดเห็นในการแก้ปัญหาเหล่านั้น

ผลของการวิจัยปรากฏว่า การเขียนภาพประกอบในหนังสือตัวเขียนเริ่มมีในสมัยอยุธยาตอนกลาง ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๒ จุดมุ่งหมายของการเขียนภาพเป็นเรื่องเกี่ยวกับพุทธศาสนา ลักษณะของภาพเป็นภาพหลายสีเหมือนภาพฝาผนังในสมัยนั้น ภาพประกอบในหนังสือตัวเขียนสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นหนังสือภาพเกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ และภาพในเรื่องวรรณคดีไทย ลักษณะภาพสวยงาม และมีการลงทองในภาพ และมีวิวัฒนาการจากการเขียนภาพแบบสองมิติ เป็นแบบสามมิติในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากศิลปะแบบตะวันตก หนังสือตัวเขียนของไทยค่อย ๆ หมดความนิยมไปในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะการพิมพ์หนังสือไทยได้แพร่หลายมากขึ้น

ภาพในหนังสือตัวพิมพ์ วิวัฒนาการไปพร้อม ๆ กับการพิมพ์หนังสือ การพิมพ์หนังสือในประเทศไทยเกิดขึ้นในสมัยอยุธยา โดยพวกมิชชันนารีฝรั่งเศส เป็นผู้นำมาเผยแพร่ แต่เป็นการพิมพ์ใช้ตัวอักษรโรมัน การพิมพ์ด้วยตัวอักษรไทยเริ่มมีใช้ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว กิจการพิมพ์เจริญสูงสุดในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาพประกอบในหนังสือไทยประเภทตัวพิมพ์สมัยแรก ๆ เป็นภาพแบบบล็อกไม้ และใช้ประดับตกแต่งหนังสือเท่านั้น ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เริ่มมีการใช้ภาพประกอบเนื้อเรื่องในหนังสือ และมีภาพเหมือนของผู้แต่งแทรกที่หน้าแรกของหนังสือ หนังสือไทยสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

มีภาพประกอบสวยงามที่สุด เนื่องจากการพิมพ์เจริญสูงสุด และมีนักเขียนภาพเด่น ๆ หลายคน และเป็นสมัยที่เริ่มมีภาพสี และเริ่มการใช้ภาพถ่ายประกอบเรื่องในหนังสือ เริ่มการเขียนภาพการ์ตูน และ การใช้ภาพประกอบขาวในหนังสือพิมพ์

ในสมัยปัจจุบัน หนังสือส่วนมากมีภาพประกอบสวยงามเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้อ่านและ เพื่ออธิบายเรื่องราว การพิมพ์ภาพประกอบได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น และสวยงามเนื่องจากความเจริญก้าวหน้าของเทคนิคการพิมพ์ และมีนักเขียนภาพซึ่งสำเร็จวิชาการเขียนภาพจากสถาบันต่าง ๆ โดยเฉพาะหนังสือเด็กเป็นหนังสือที่ให้ความสำคัญแก่ภาพประกอบมาก เพราะเป็นการปูพื้นฐานการศึกษาของเด็ก จึงมีการวิจัยเรื่องภาพประกอบในหนังสือแบบเรียนของชั้นอนุบาลจนถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และมีการสัมมนาเรื่องการทำหนังสือสำหรับเด็ก

ปัญหาของการสร้างภาพประกอบในหนังสือไทยขึ้นอยู่กับปัจจัยต่อไปนี้

๑. ทุนการผลิตหนังสือ ถ้ามีทุนมากก็สามารถสร้างภาพและพิมพ์ภาพได้คุณภาพดี
๒. นักเขียนภาพ นักเขียนภาพได้รับการพิจารณาไม่สำคัญเท่ากับผู้แต่งหนังสือ จึงได้ค่าแรงน้อย และระยะเวลาในการเขียนภาพบางทีน้อยมากทำให้ภาพขาดความถูกต้องชัดเจน
๓. ความร่วมมือระหว่างฝ่ายการพิมพ์กับฝ่ายศิลป์ในสำนักพิมพ์ต่าง ๆ บางครั้งฝ่ายการพิมพ์พิมพ์ภาพไม่ได้ดีเท่าที่ฝ่ายศิลป์ต้องการ จึงทำให้เกิดปัญหาขึ้น

ในการแก้ปัญหาเหล่านี้ รัฐบาลควรมีการส่งเสริมการผลิตหนังสือ เช่นเดียวกับอุตสาหกรรมอื่น ๆ เพื่อให้การผลิตหนังสือและภาพประกอบมีคุณภาพสูง แต่ราคาการผลิตต่ำลงได้ และควรส่งเสริมฐานะของนักเขียนภาพประกอบในหนังสือให้มีความสำคัญเท่า ๆ กับผู้แต่งหนังสือ ควรมีการประสานกันอย่างดีระหว่างฝ่ายการพิมพ์กับฝ่ายศิลป์ เพื่อจะได้หนังสือที่มีภาพประกอบที่มีคุณภาพดี และสวยงาม

Thesis Title: Illustrations in Thai Books

Name : Miss Chermpan Korwatanasakul

Department : Library Science

Academic Year: 1973

ABSTRACT

The purposes of this thesis are to study the history and the evolution of illustrations in Thai manuscripts and printed books, the importance and the value of book illustrations, the problems in printing of book illustrations, and to suggest some ideas to printers and publishers for their consideration in dealing with those problems.

The research has revealed that illustrated manuscripts began in Thailand in the middle part of Ayudhaya period, around 21th - 22th Century of Buddhist era. The subjects of the colorful illustrations in the manuscript books are dealing with Buddhist cosmology; and they share the characteristics of mural painting at that time. In the Ratanakosin period, illustrations are on academic subjects and depict scenes from Thai literature. They are executed in many colours and are always applied with beautifying gold. In the reign of King Rama IV, illustrations were developed from two - dimensional painting to three - dimensional painting because of the influence of Western art. Manuscript books gradually decline in popularity in the reign of King Rama V when there is much progress in printing.

Book illustrations are developed along with the book printing. The printing was introduced in Thailand in the Ayudhaya period

by a group of French missionaries. The Roman Characters were used in printed books at that time. Thai types were first introduced for printing in the reign of King Rama III. The development of book production in Thailand quality-wise reached the high peak in the reign of King Rama VI. Illustrations in printed books in the former time were in block forms and they were designed solely for decorative purpose. Later, in the reign of King Rama V, pictures for illustrating purpose were put into use. In some cases there was also on the frontispiece of a book the author's portrait. Illustrations are most beautiful in the reign of King Rama VI, owing to the royal support and patron of the monarch, which provided the greatest advancement in printing and skills acquired by illustrators. Also in that particular period, coloured illustrations and photographs were first printed in books, while cartoons and news' pictures appeared in the newspapers.

Nowadays, illustrations are for the purposes of attraction and explanation and they are of a higher standard as a result of modern printing techniques. Artists, moreover, have grown enthusiastic about acquiring skills from various institutes. Children's books give special importance to illustrations, considering them fundamental to the education of children. Textbooks for elementary and secondary schools have been studied by researchers; seminars have also been held for the purpose of uplifting the standard of children's books publication.

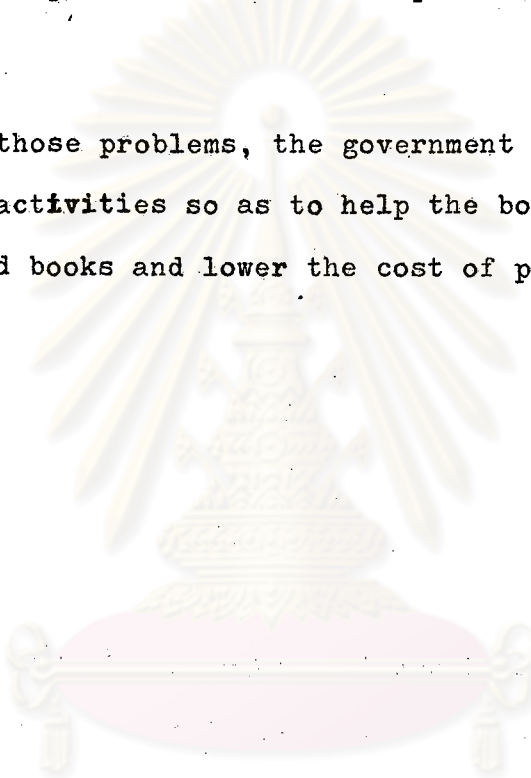
The problems in the illustration producing can be categorized as follows:

1. Fund: a big fund is needed to produce high quality illustrations.

2. Status of illustrators: illustrators are usually considered less important than writers. They ought to be encouraged with high wages and more recognition.

3. Close cooperation between the printing section and the art section.

To solve those problems, the government should consider promoting printing activities so as to help the book industry to be able to produce good books and lower the cost of production.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้สำเร็จลงได้ก็เพราะการสนับสนุนจากศาสตราจารย์ สุทธิลักษณ์
อำพันวงศ์ หัวหน้าแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ และได้รับความกรุณาจากอาจารย์ กำธร สติรกุล
ผู้อำนวยการองค์การค้ำของคุรุสภา เป็นอาจารย์ผู้ควบคุม และอาจารย์เมตตา ชวลิต ผู้อำนวยการ
การหอสมุดแห่งชาติ เป็นอาจารย์ตรวจวิทยานิพนธ์ ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นาคย

นอกจากนี้ ข้าพเจ้ายังได้รับการสนับสนุน และความร่วมมือในการเขียนวิทยานิพนธ์จาก
ผู้มีรายนามต่อไปนี้ คือ

อาจารย์อุทัย ทุติยะโพธิ์	หัวหน้าบรรณารักษ์ หอสมุดศิริราช มหาวิทยาลัยมหิดล
นางสาวกาญจนา โสภโณคร	บรรณารักษ์หอสมุดศิริราช
นางวิภา โกยสุขโช	บรรณารักษ์หอสมุดศิริราช
นางสาวอำไพ จันทร์จิระ	บรรณารักษ์ห้องสมุดสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
นางสาวจารุณี เขมียาทร	อาจารย์แผนกภาษาอังกฤษ คณะอักษรศาสตร์จุฬา
นางสาวพิพา ตันปิ่นเพชร	บรรณารักษ์หอสมุดโรงเรียนพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว
บาทหลวง คาเบรียล แวร์นีเออร์	ผู้จัดการโรงเรียนพ่อศีลัมซัง
นายชูศักดิ์ ทิพยเกษร	หัวหน้าแผนกหนังสือตัวเขียน หอสมุดแห่งชาติ
นางสาวทองแก้ว วีระประจักษ์	บรรณารักษ์แผนกหนังสือตัวเขียน หอสมุดแห่งชาติ
นางสาวเนียนศิริ ตาละลักษมณ์	บรรณารักษ์แผนกหนังสือหายาก หอสมุดแห่งชาติ
นางสาวละเมียด ลิ้มอักษร	หัวหน้าฝ่ายวิชาการองค์การค้ำของคุรุสภา
นายเชาว์เลิศ เลิศขไลหาร	เจ้าหน้าที่ฝ่ายผลิต สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช
นายประยูร จรรยาวงษ์	นักเขียนภาพการ์ตูนในหนังสือพิมพ์
นายชาลณรงศ์ ศิษฐานนท์	อาจารย์แผนกจิตรกรรม วิทยาลัยเพาะช่าง
นายปัญญา เพชรชู	อาจารย์ และบรรณารักษ์หอสมุดวิทยาลัยเพาะช่าง
นางสาวทัศนีย์ ใจเลิศ	เจ้าหน้าที่หอสมุดศิริราช

เจ้าหน้าที่หอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 เจ้าหน้าที่แผนกหนังสือตัวเขียน หอสมุดแห่งชาติ
 เจ้าหน้าที่แผนกถ่ายสำเนาเอกสาร และไมโครฟิล์ม หอสมุดแห่งชาติ
 เจ้าหน้าที่แผนกวารสาร และหนังสือพิมพ์ หอสมุดแห่งชาติ
 เจ้าหน้าที่ห้องสมุด ศูนย์วัดศกการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณทุกท่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย

เจิมพันธ์ กอวัฒนสกุล

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
กิตติกรรมประกาศ	ข
รายการตารางประกอบ	ม
รายการภาพประกอบ	ท
บทที่	
๑. บทนำ	๑
ความมุ่งหมายของการวิจัย	๒
ขอบเขตของการวิจัย	๓
ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย	๓
วิธีดำเนินการค้นคว้าและวิจัย	๓
การวิจัยและการศึกษาที่เกี่ยวข้อง.....	๔
๒. ประวัติของภาพประกอบในหนังสือต่างประเทศ	๕
ความหมายของภาพประกอบในหนังสือ	๖
ประเภทของภาพประกอบในหนังสือ	๗๐
การพิมพ์ภาพประกอบในหนังสือ	๗๒
ความสำคัญของภาพประกอบในหนังสือ	๗๓
ความสำคัญของภาพประกอบในหนังสือในคานมรรณวารักษ์ศาสตร์.....	๗๖
ก. ในคานการเลือกหรือหนังสือ.....	๗๖
ข. ในคานการพิมพ์รายการ.....	๗๗
ค. ในการจัดนิทรรศการ.....	๗๘
ง. ในการทำถุคภาค	๗๘
จ. ในคานการส่งเสริมการอ่านของเด็ก	๗๐

ประวัติของภาพประกอบในหนังสือต่างประเทศ	๒๓
ภาพประกอบในหนังสือประเภทตัวเขียน	๒๓
ภาพในหนังสือของชาวอียิปต์โบราณ	๒๓
ภาพในหนังสือของชาวกรีก และโรมัน	๒๕
สมัยกลาง	๒๖
สมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการ	๒๘
ภาพประกอบในหนังสือประเภทตัวพิมพ์	๒๘
ภาพในหนังสือของจีน	๒๘
ภาพในหนังสือของประเทศตะวันตก	๓๒
๓. ภาพประกอบในหนังสือไทยประเภทตัวเขียน... ..	๔๑
การหาหนังสือโบราณ สมุดข่อย และกระดาษสา... ..	๔๑
ประวัติการเขียนภาพในสมุดข่อย... ..	๔๕
ลักษณะของภาพจิตรกรรมสมัยอยุธยา... ..	๔๕
ลักษณะของภาพจิตรกรรมสมัยรัตนโกสินทร์... ..	๕๕
การเขียนภาพไทย... ..	๖๖
เครื่องมือที่ใช้เขียนภาพไทย... ..	๖๕
สีที่ใช้เขียนภาพไทย	๖๕
๔. ภาพประกอบในหนังสือไทยประเภทตัวพิมพ์... ..	๗๒
ตอนที่ ๑ สมัยเริ่มต้นการพิมพ์หนังสือในประเทศไทยจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๕	๗๒
สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น	๗๒
สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว... ..	๗๖
สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว... ..	๘๐
สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๘๕
ตอนที่ ๒ สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	๙๙
กิจการพิมพ์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	๙๙

การเริ่มใช้ภาพถ่ายประกอบในหนังสือ	๑๑๒
การเริ่มใช้ภาพสีประกอบในหนังสือ	๑๒๖
นักเขียนภาพประกอบที่มีชื่อเสียง	๑๓๓
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	๑๓๓
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์	๑๓๖
ภาพเขียนประกอบเรื่องซึ่งคัดลอกจากภาพในหนังสือคนฉบับเดิม ..	๑๔๑
การตกแต่งหนังสือ	๑๕๐
ภาพประกอบในหนังสือพิมพ์	๑๖๓
ตอนที่ ๓ สมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงสมัยปัจจุบัน	๑๖๔
สมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมัยพระบาทสมเด็จพระอานันทมหิดล	๑๖๔
กิจการพิมพ์สมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมัย	
พระบาทสมเด็จพระอานันทมหิดล	๑๖๔
นักเขียนภาพประกอบที่มีชื่อเสียง	๑๗๑
ภาพประกอบในหนังสือพิมพ์	๑๗๕
สมัยปัจจุบัน	๑๘๐
ความก้าวหน้าทางเทคนิคการพิมพ์	๑๘๐
การศึกษาและฝึกอบรมผู้ดำเนินการพิมพ์หนังสือ	๑๘๑
ลักษณะของภาพประกอบในหนังสือสมัยปัจจุบัน	๑๘๓
การจัดหาภาพประกอบของสำนักพิมพ์	๑๘๔
การเขียนภาพประกอบเรื่อง	๑๘๕
หนังสือด้านบันเทิง	๑๘๖
ภาพประกอบในหนังสือพิมพ์รายวัน	๑๘๕
การเขียนภาพประกอบเรื่องนวนิยายในหนังสือพิมพ์	๒๐๕

๕. สรุป และขอเสนอแนะ ๒๑๑

สรุป ๒๑๑

ขอเสนอแนะ ๒๑๔

บรรณานุกรม ๒๑๖

ประวัติการศึกษา ๒๓๑

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการตารางประกอบ

๓

หน้า

๕๐

๑๔๔

ตารางที่ ๑ สมุคภาพไตรภูมิตามบัญญัติแผนกตัวเขียน และจาร หอสมุดแห่งชาติ

ตารางที่ ๒ หลักสูตรกรเรียนแผนกพาณิชยศิลป์ หลักสูตร ๒ ปี ของวิทยาลัยเพาะช่าง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการภาพประกอบ

ภาพที่

หน้า

๑. ภาพในหนังสือ Book of the Dead ของชาวอียิปต์	๒๔
๒. ภาพประกอบในหนังสือ Diamond Sutra หนังสือตัวพิมพ์เก่าแก่ที่สุด ...	๓๑
๓. ภาพในสมุดไตรภูมิฉบับสมัยอยุธยา	๕๑
๔. ภาพในสมุดไตรภูมิฉบับสมัยกรุงธนบุรี	๕๒
๕. เปรียบเทียบภาพในแผนนรกในสมุดภาพไตรภูมิสมัยอยุธยา กับสมุดภาพไตร- ภูมิสมัยกรุงธนบุรี	๕๓
๖. ภาพในสมุดตำราพจนานุกรม สมัยรัชกาลที่ ๑... .. .	๕๔
๗. ภาพในสมุดตำรายุทธศาสตร์ตำราพิชัยสงครามฉบับหลวง รัชกาลที่ ๒	๕๕
๘. ภาพตำรากุลักษณะแมว ฝีมือสมัยรัตนโกสินทร์	๖๐
๙. ภาพในหนังสือสวดเจมเรื่องเขตสันดรชาดก ฝีมือสมัยรัตนโกสินทร์ ...	๖๑
๑๐. ภาพตำราแผนนวดในเวชศาสตร์ฉบับหลวงสมัยรัชกาลที่ ๕... .. .	๖๒
๑๑. ภาพเรื่องอิเหนา ฝีมือนายรอด เขียนในสมัยรัชกาลที่ ๕	๖๓
๑๒. ภาพจับเรื่องรามเกียรติ์ สมัยรัตนโกสินทร์	๖๔
๑๓. ภาพปริศนาธรรม	๖๕
๑๔. ภาพประกอบหนังสือที่เก่าแก่ที่สุดในหนังสือไทยประเภทตัวพิมพ์	๗๔
๑๕. ภาพในหน้าแรกของหนังสือ <u>ราชกิจจานุเบกษา</u> หนังสือพิมพ์ชาวราชการ ฉบับแรกของไทย	๘๘
๑๖. ภาพหน้าปกในของหนังสือ <u>ประณม ก กา แจกลูกอักษร</u>	๘๐
๑๗. ตัวอย่างภาพเครื่องหมายเมื่อขึ้นในหนังสือ <u>ประณม ก กา แจกลูกอักษร</u> ...	๘๑
๑๘. ภาพประกอบท้ายบทในหนังสือ <u>ประณม ก กา แจกลูกอักษร</u>	๘๒
๑๙. ภาพประกอบท้ายบทในหนังสือ <u>ประณม ก กา แจกลูกอักษร</u>	๘๓
๒๐. ภาพหน้าปกในของหนังสือ <u>เรื่องแผนที่ฝรั่ง</u>	๘๔
๒๑. ภาพหน้าปกในของหนังสือ <u>มูลบทบรรพกิจ</u>	๘๕

๒๒. ภาพเหมือนของพระยาศรีสุนทรโวหารในหนังสือ <u>มุลบทบรรพกิจ</u>	๘๘
๒๓. ภาพประกอบเนื้อเรื่องในหนังสือ <u>มุลบทบรรพกิจ</u>	๑๐๐
๒๔. ภาพหน้าปกในของหนังสือเรื่อง <u>กยวิภาควิทยา แอนนาโตเม เล่ม ๑</u> ของหมอยอช แมกฟาแลนค์	๑๐๑
๒๕. ภาพประกอบเรื่องในหนังสือ <u>กยวิภาควิทยา แอนนาโตเม เล่ม ๑</u> ของ หมอยอช แมกฟาแลนค์	๑๐๒
๒๖. ภาพประกอบเรื่องในหนังสือ <u>ประณตศาริศาสตร์</u> ของหมอยอช แมกฟา- แลนค์	๑๐๓
๒๗. หน้าปกในของหนังสือเรื่อง <u>พระอภัยมณี</u>	๑๐๔
๒๘. ภาพเครื่องหมาเมื่อขึ้นในหนังสือเรื่อง <u>พระอภัยมณี</u>	๑๐๕
๒๙. ภาพในหนังสือพิมพ์ครุฑ (Court) สมัยรัชกาลที่ ๕	๑๐๖
๓๐. ภาพตราพระมหามงกุฎกระหนาบควงฉัตรในหนังสือ <u>ราชกิจจานุเบกษา</u> สมัย รัชกาลที่ ๕	๑๐๗
๓๑. ภาพเขียนในหนังสือพิมพ์ <u>ครุฑไฉวาท</u>	๑๐๘
๓๒. ภาพเขียนประกอบคำโฆษณาสินค้าในหนังสือพิมพ์ <u>ไทย</u> สมัยปลายรัชกาลที่ ๕	๑๐๙
๓๓. พระบรมฉายาลักษณ์ ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาพถ่าย ที่เกาะแก่งที่สุดของไทย	๑๑๓
๓๔. พระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ...	๑๑๗
๓๕. ภาพถ่ายประกอบบทละครพูดเรื่อง <u>หัวใจนักรบ</u>	๑๑๘
๓๖. ภาพประกอบแสดงตัวละครท้าวทัญยงต์ในบทละครเรื่อง <u>ศกุนตลา</u> ...	๑๑๙
๓๗. ภาพประกอบแสดงตัวละครนางศกุนตลาในบทละครเรื่อง <u>ศกุนตลา</u> ...	๑๒๐
๓๘. ภาพหน้าปกในของหนังสือเรื่อง <u>การสงครามป้อมค่ายประชิด</u>	๑๒๕
๓๙. ภาพเขียนแบบไทยในหนังสือเรื่อง <u>ท้าวแสนปม</u>	๑๒๗
๔๐. ภาพประกอบเรื่อง <u>มัทนะพาธา</u>	๑๓๐
๔๑. ภาพพระหัตถ์ถัดประกอบบทละครเรื่อง <u>ศกุนตลา</u>	๑๓๑

๔๒. ภาพประกอบเรื่อง <u>พระร่วง</u>	๑๓๒
๔๓. ภาพพระหัตถ์ <u>ภาพล่อเสน่ห์</u>	๑๓๔
๔๔. ภาพพระหัตถ์ <u>ภาพล่อเสน่ห์</u>	๑๓๕
๔๕. ภาพประกอบเรื่อง <u>ธรรมาธรรมะสงคราม</u>	๑๓๘
๔๖. ภาพประกอบเรื่อง <u>ธรรมาธรรมะสงคราม</u>	๑๓๘
๔๗. ภาพประกอบเรื่อง <u>แมลงป่องทอง</u>	๑๓๓
๔๘. ภาพประกอบเรื่อง <u>ตำนานชาติอื่น</u>	๑๔๔
๔๙. ภาพประกอบเรื่อง <u>นิทราชาคริต</u>	๑๔๖
๕๐. ภาพเขียนไทยประกอบเรื่อง <u>อิเหนา</u>	๑๔๘
๕๑. ภาพประกอบเรื่อง <u>งดการสมรส</u>	๑๕๑
๕๒. ภาพหน้าปกหนังสือเรื่อง <u>ศกุนตลา</u>	๑๕๒
๕๓. ภาพหน้าปกหนังสือเรื่อง <u>ท้าวแสนปม</u>	๑๕๓
๕๔. ภาพหน้าปกหนังสือเรื่อง <u>หัวใจนักรบ</u>	๑๕๔
๕๕. ภาพหน้าปกในของหนังสือเรื่อง <u>หัวใจนักรบ</u>	๑๕๕
๕๖. ภาพหน้าปกในของหนังสือเรื่อง <u>พระร่วง</u>	๑๕๖
๕๗. ภาพหน้าปกในของหนังสือเรื่อง <u>อิธราชคันท</u>	๑๕๗
๕๘. ภาพตัวอย่างการประดับตกแต่งหน้าหนังสือที่ <u>ระลึกสยามรัฎพิพิธภัณฑสถาน</u> <u>พ.ศ. ๒๔๘๘ (หน้าภาษาไทย)</u>	๑๖๐
๕๙. ภาพตัวอย่างการตกแต่งหน้าหนังสือที่ <u>ระลึกสยามรัฎพิพิธภัณฑสถาน</u> <u>พ.ศ. ๒๔๘๘ (หน้าภาษาอังกฤษ)</u>	๑๖๑
๖๐. ภาพตัวอย่างการประดับตกแต่งที่หน้าหนังสือ <u>The Twentieth Century</u> <u>Impressions of Siam</u> ซึ่งหนังสือไทยเลียนแบบ	๑๖๒
๖๑. ภาพพระหัตถ์ <u>ภาพล่อเสน่ห์</u>	๑๖๕
๖๒. ภาพพระหัตถ์ <u>ภาพล่อเสน่ห์</u>	๑๖๖
๖๓. ภาพประกอบในหนังสือ <u>โบราณวัตถุในพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร</u> ...	๑๖๘

๖๔.	ตัวอย่างภาพเขียนวิจิตรเรื่อง <u>กามนิก</u> ของเหม เวชกร	๑๙๔
๖๕.	ตัวอย่างภาพประกอบข่าวจากต่างประเทศในหนังสือพิมพ์ <u>ราษฎร์</u> ๑๙ ธันวาคม ๒๔๙๑... ..	๑๙๕
๖๖.	ตัวอย่างภาพการ์ตูนล้อการเมืองและสังคมในหนังสือพิมพ์ <u>เกราะเหล็ก</u> ๑๔ มี.ค. ๒๔๙๒... ..	๑๙๘
๖๗.	ตัวอย่างภาพการ์ตูนเรื่องยาวเรื่อง <u>พระสมุท</u> ของสวัสดิ์ จูฬะรพ ...	๑๙๘
๖๘.	ตัวอย่างภาพเขียนพิมพ์สีในหนังสือสำหรับเด็ก	๑๙๘
๖๙.	ตัวอย่างภาพการ์ตูนเรื่องยาวและการ์ตูนการเมืองของ ประยูร จรรย์วาท	๑๙๘
๗๐.	ภาพเขียนประกอบคำอธิบายการทำกระเช้ากล้วยไม้ชาย ของประยูร จรรย์วาท	๑๙๘
๗๑.	ภาพการ์ตูนล้อการเมืองของ ประยูร จรรย์วาท... ..	๒๐๐
๗๒.	ภาพการ์ตูนล้อการเมืองต่างประเทศ ของ ม.ล.รองฤทธิ์ ปราโมช (ดื่ม)	๒๐๑
๗๓.	ภาพล้อการเมืองและสังคมของ อะเส	๒๐๒
๗๔.	ภาพการ์ตูนในวันเรียกร้องรัฐธรรมนูญ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖	๒๐๘
๗๕.	ตัวอย่างภาพถ่ายสี่ธรรมชาติในหนังสือสมัยปัจจุบัน	๒๐๖
๗๖.	ภาพเขียนสี่เกิดขบประกอบนวนิยายเรื่อง "ทางสายนี้ชื่อพิศวาสมาตกรรม" ในหนังสือพิมพ์ <u>ลลนา</u>	๒๐๗
๗๗.	ภาพเขียนลายเส้นประกอบเรื่อง "พุ่มนี้ฉันจะรักคุณ" ของสุวรรณี สุคนธา ในหนังสือ <u>สกุลไทย</u>	๒๐๘
๗๘.	ภาพถ่ายประกอบเรื่อง "เพชรราว" ใน <u>สกุลไทย</u>	๒๐๘